

MIRCEA CĂRTĂRESCU ȘI EXISTENȚA
PRIN TEXT

DANIELA STOICHESCU

Cuvinte cheie: *poezie, postmodernism, text, scriitură*

Texte în texte, texte scriind texte, formând, în cele din urmă, textura colosală a lumii noastre, căci existența și textul, fața și reversul, spațiul și timpul, creierul și sexul, trecutul și viitorul formează Minunea în care agonizăm, orbiți de atâta frumusețe, și-al cărei nume ar putea fi Texistența. Manuscrisul meu este lumea, și nu există galaxie și petală de mușețel și geană a ta, chiar a ta, care citești și respiri peste pagina cărții acesteia ilizibile, care să nu fie scrise aici, cu buclele duble ale vântului, soarelui, norilor și-ale literelor ce le hrănesc și susțin¹.

Texistență. Viață-scris. Totul este lipsit de sens în lipsa scrierii, se cufundă în neființă, pentru că neființa devine ființare.

*Înainte îmi storceam creierii ca să iasă un vers esențial.
Mă confruntam zilnic cu moartea și disperarea.
Gândeam, chiar la „nemurirea sufletului”.
Mai demult eram inspirat, aveam viziuni.*

.....
*Voiam să fiu un uomo universale.
Până la 29 de ani
Am făcut poezie-poezie
am scăzut pentru ca ea să crească.*

(Cum stau)

¹ Mircea Cărtărescu, *Orbitor. Aripa dreaptă*, București, Ed. Humanitas, 2007, p. 408.

Mircea Cărtărescu face parte din categoria scriitorilor ce iubesc coborârea în infern, fiindcă își extrag seva, substanța creatoare din flăcările acestuia. Singurătatea și tristețea devin pretexte pentru alunecarea lentă a pixului pe foaia ce urmează a fi invadată cu sinele său.

*Mintea mea nu poate să schimbe lumea.
Nu am destulă dragoste, destulă credință.
Nu am o aură în jurul capului.*

.....
*Nimic nu e altfel decât îmi spun simțurile.
Nu există iluzia.
Mintea mea e oglinda plană a lumii.*

(Nori peste blocul de vizavi)

Ficțiunea devine o realitate împinsă la extrem în care imposibilul, improbabilul coexistă, iar ambiguitatea este simțită ca o fiară, ca un monstru teribil pregătit să-i zdrobească oasele, dar acceptată ca o teribilă simbioză. Neavând acoperire verbală pentru tot ce este de spus încearcă să se regăsească pentru a putea să meargă mai departe cu speranța conectării la punctul din care se vede „levitația universală”.

Blestemul sub semnul căruia stă destinul cărtărescian este scriitura. Dar pentru a rămâne om de cultură este nevoie de voință care să învingă frica de insensibilitate ce pare a se instala în viața sa interioară. Scriind, simte nebunia adevărată a scrisului creator în stare să-i dizolve temerile, constituind, de fapt, culoarul către altceva, către un centru de care este conștient că prea puțini cititori sunt în stare să-l urmeze, descoperind, astfel, cum, strat după strat, se dizolvă „perla” pentru a găsi, în mijloc, existența.

Scrierea se încheagă extrem de lent, singurătatea și suferința sunt chemate pentru a ajuta la brodarea textului. Depășind toate sistemele care i-au permis să reziste și să existe prin scris, constată că nu are un stil și o viziune și, de aceea, preferă de nenumărate ori să tacă (dacă nu simte că avansează), dar este silit să se exteriorizeze scoțând un sunet „de folie de aluminiu” ce maschează vidul greoi ca

plumbul luând forma abjecției, jegului desăvârșirii, stării de agonie, de mizerie dezolante din jur².

*începe disperarea zilelor de vară
când, cu capul în mâini, pe scara de la intrare
stai pe ciment
și copiii muncitorilor se uită la tine
ca la un monstru din cine știe ce film...
începe nebunia urinei galbene
care șiroiește din cer*

.....
*nu mai pot trăi așa,
fără să cred în nimic, fără să fiu nimic,
doar cu torpoarea zilelor de vară,
cu torpoarea zilelor de vară.*

*mi-e milă de mine
nu mai știu nimic, nu mai înțeleg nimic
mi-e milă de șira spinării mele
de perișorii și coșurile de pe spatele meu
mi-e milă de bietul meu encefal
veștejit ca o floare de soc,
ca o floare de soc....*

(Poem foarte bun, cu tristeți satanice....)

În studiul *Postmodernismul – creație și interpretare*, Simona Constantinovici scria: „Scriitura e ca un complex care se întemeiază pe cuvinte și sfârșește în afara lumii acestora. Rațiunea, intuiția, perseverența și transa ar putea fi patru din componentele care, într-un fel sau altul, facilitează accesul la literatură. Nu unicele. Nu am spus cele mai importante”³.

² Mircea Cărtărescu, *Jurnal*, București, Ed. Humanitas, 2007, p. 68.

³ Simona Constantinovici, în vol. *Postmodernismul. Creație și interpretare*, Coord. Emilia Parpală, Carmen Popescu, Craiova, Ed. Universitaria, 2011, p. 33.

Elementul cel mai important ce răzbate din scrierile lui Mircea Cărtărescu îl reprezintă transa care ia forma visului. Prin vis urzelile textului capătă o formă ce urmează a fi șlefuită prin scris. Imaginile onirice sunt grefate, de multe ori pe amintiri din adolescență.

Când scrie versuri, folosește o tehnică de autohipnoză care stimează jetul de imagini/cuvinte, ajutându-l să vizualizeze în spațiu configurații ce sublimează mereu în „descripție”.

Dar „inspirația vine din presiunea enormă a existenței, e aura din jurul răni, pe când eu n-am nici o rană. Mie mi-e cald și bine. Poezia e-n urmă, ca o iubită veche”, prin urmare, „expulzat din poezie risc să pierd artistul care a trăit în mine, asta-i partea proastă; e nevoie să forțez iarăși, pentru că altfel dispar. Pierzând poezia, pierd și proza și – mă pierd. Limbajul meu de azi e alb; îl stimez mai mult decât dacă ar fi continuat contorsiunile patetice, dar știu că e nul ca valoare”⁴. Tot ceea ce scrie nu e decât o luptă disperată cu golul interior. Cărtărescu simte poezia, care ea se încheagă extrem de lent și cu mari rezistențe, ceea ce conduce la descoperirea unui ton nou și a unei noi lumi, mai adâncă și mai adevărată: „dacă se întâmplă să nu iasă o scriere esențială e de vină starea mea generală de paragină, dar e la fel de adevărat că doar în starea asta de crah existențial puteam să scriu...”⁵

Ceea ce este esențial pentru un scriitor este forța interioară de a trece spre altceva, de a fi într-o continuă mișcare, fără de care s-ar sufoca. Dar scrisul trebuie să fie continuu și adevărat, netulburat în perseverarea lui către sine. Câteodată Cărtărescu simte că „mi-am uitat poezia, am adormit, am uitat cine sunt. Las să se scurgă timpul, și timpul curge vuind, măcinându-mă. Abandonarea poeziei, dispariția suferinței care te face să poți și să știi – aici e miezul dramei lipsei de dramă”⁶.

⁴ Mircea Cărtărescu, *op. cit.*, p. 88.

⁵ *Ibidem*, p. 56.

⁶ *Ibidem*, p. 102.

Sunt atât de trist.

.....
*nu mai vreau să fac literatură
n-o să mă mai prefac că văd cosmosul.*

.....
*o să fiu fericit încă 30 de ani,
dar fericirea mea va fi tristețe, chin fără limite
căci nu pot, nu pot să mai scriu
și chiar de-aș scrie, chiar și așa,
totul ar fi fals, idiot.*

*m-am dezmeticit.
știu acum cine sunt: nimeni, nimeni!*

.....
nu are sens...

(Sunt atât de trist)

În cărțile sale, după cum spune Simona Constantinovici, „scrisul preia însemnele universului, iar universul se transformă în text: *Gustul se formează prin presiunea exercitată de trândavi asupra Literelor și se formează mai ales în epocile când societatea e destul de rafinată pentru a da tonul literaturii. Când ne gândim că în alte timpuri o metaforă șchioapă putea discredita un scriitor, că un oarecare academician s-a făcut de râs pentru o stângăcie în exprimare sau că o vorbă de duh rostită în fața unei curtezane putea asigura o situație, chiar și o abație, măsurăm distanța străbătută de atunci încoace. Teroarea gustului a încetat și odată cu ea, superstiția stilului. A te plânge ar fi tot atât de ridicol pe cât de ineficace. Avem în urma noastră o tradiție de vulgaritate destul de solidă; arta trebuie să i se adapteze, să se resemneze sau să se izoleze în expresia absolut subiectivă. Fiecare trebuie să decidă, potrivit cu firea lui, dacă scrie pentru toată lumea sau pentru nimeni. Orice hotărâre am lua, suntem siguri că nu vom mai întâlni în calea noastră acea sperietoare care era pe vremuri lipsa de gust.* (Eseuri: 74-75)”⁷

⁷ Simona Constantinovici, *op. cit.*, p. 34.

În cazul lui Cărtărescu, interesul pentru *nimicul* cotidian se îmbină cu conștiința acută a realității literaturii, textul atrage atenția asupra lui însuși, dar și asupra faptului că participă la crearea unei lumi:

*ar trebui în această lume de unghiuri și sfere
în această lume de orhidee, creier, calcar și praf
solemnă în închistarea ei într-un perpetuu agregat inconștient
în care până și îngerii frumuseții se mișcă acționați de
penduluri și motoare cu turbină
ar trebui ca pe când apa scânteiază concretă, val după val,
sub luna ce-și desfășoară
formele ireale ca o sondă spațială cu sute de camere TV
pe când norii ultraîndepărtați își rostogolesc demențial
mitologiile
peste platouri sterpe unde au supraviețuit doar broaștele și
cumplita oboesală de a trăi...
(focalizare)*

În poezia cărtăresciană regăsim un amestec de teme, stiluri și tehnici împrumutate din tradiția culturală, pentru a servi realitatea înconjurătoare, mulându-se pe nevoia de autenticitate „a ființei umane, cu toate ingredientele (biologic, biografic, sexual, cultural) care compun existența individului”⁸.

Într-un articol, poetul a teoretizat necesitatea concentrării asupra personalității concrete a autorului:

Poezia biografistă este punctul cel mai îndepărtat teoretic de modernism al postmodernismului poetic. Este o poezie profund subiectivă, în care totul se învâрте în jurul personalității scriitorului. Cel mai important efect din cadrul acestei poezii este efectul de sinceritate. Limbajul, fetișizat în modernism, tinde să devină transparent, fără tropi, prozaic. Recuzita este realistă, chiar hiperrealistă, locul și timpul poeziei fiind aici și acum. Ce simt, ce văd, ce gândesc în împrejurări obiș-

⁸ Catrinel Popa, *Labirintul de oglinzi*, Iași, Ed. Polirom, 2007, p. 241.

nuite ale vieții mele de om obișnuit formează conținutul poeziei care devine preponderent ca importanță față de formă. Personajul sunt eu, fără mască, mizând nu pe vâlurile stilistice, ci pe ce este cu adevărat interesant (dacă este ceva) în personalitatea mea⁹.

De aceea este de dorit o poezie a realului în care să simți că ți se dă o șansă de a vorbi despre tine. Dar adaugă faptul că, deși la o primă vedere pare ușor să scrii o astfel de poezie, în realitate este foarte greu să fii sincer (pentru aceasta ai nevoie de un rafinament extrem). Rezultă de aici o desolemnizare a lirismului și o alunecare dinspre liric spre epic, astfel că proza devine poezie, iar poezia proză. Forma poemelor sale este preponderent epică, „ceea ce oferă o soluție de ieșire din impasul liricului și marchează totodată o destindere a tensiunilor dintre lumea scrisă și cea nescrisă”¹⁰.

Poezia lui Mircea Cărtărescu este foarte umană, ea se deschide spre ceea ce este „vag, contingent, neformat, nedesăvârșit în limbaj și în experiență”. CP-243, reușind să redescopere farmecul prezent în orice lucru, oricât de mărunț. De aceea, realul devine seducător, dorindu-și să acopere o vastă suprafață a realului.

*așezat la bodegă în fața
televizorului țăranul de câmp
zice bă Kempes e cel mai bun
fotbalist din lume iar federația
noastră e dar țăranul i-ar vinde
pe Iordănescu și Covaci pe o monedă întinsă
cât de aici pân' la Iași pe care să are
el și feciorii câte un pogon
însămânțat cu becuri ...*

(Georgica a VII-a)

În articolul *Realismul poeziei tinere*, publicat în „România literară”, răzbate dorința de a cuprinde în textele cât mai mult din existență:

⁹ *Ibidem*, p. 242.

¹⁰ *Ibidem*.

Mă plimb cu mâinile prin buzunare prin intersecția de la Doamna Ghica. Sunt primele zile de primăvară și aerul este încă rece ca apa de la frigider. Dar soarele e puternic și-mi proiectează imaginea zgribulită în vitrina de la Articole electrocasnice. Tramvaie vin și se duc. O față trece cu o butelie în cărucior. Un uriaș camion TIR staționează cu capota lăsată în jos și șoferul meștește ceva la firele portocalii care ies din motorul negru. Șoseaua e galben strălucitoare. Totul mă emoționează, pentru că totul există cu aceeași intensitate. Iar dacă văd niște biluțe cu elastic, de prins părul, pierdute de vreo școlăriță pe trotuar și ele mi se par poetice, esențiale, de neînlocuit pentru înțelegerea uriașei lumi¹¹.

Dar rolul acestui explicit elogiu al realului este acela de a ne reaminti că *suntem realul* și, totodată, ascunde o „reevaluare subterană a raportului dintre literatură și lume și, implicit, a aceluia dintre imaginar și real”¹².

Preocupat să investigheze și să inventarieze *Totul*, Mircea Cărtărescu își propune recuperarea, în formă singulară, a creațiilor fixate în memoria culturală a umanității. „Pretextul este întotdeauna o poveste, appendice ontologic al ființelor ficționale, însă, dincolo de structura de suprafață, se conturează în palimpsest, cel puțin pentru un cititor atent, o țesătură de texte care par a avea un numitor comun, raportul creator-creație”¹³. După Brian McHale (2009), principala trăsătură a scrierilor postmoderniste este „fascinația în grade diferite față de forța creatorului de a contura lumi plurale, în simultaneitate, într-un heterocosmos apropiat de universul lumii reale” *hiperrealitate* sau *texistență*, „existențialul este dublat și filtrat prin scriitură, prin textul instalat în afara și înăuntrul sinelui. De vreme ce sensul unic se pulverizează în constelații de alte sensuri, perfect valabile în lumile de care sunt atașate, eul postmodernist, multiplu el însuși, își

¹¹ Mircea Cărtărescu, *Realismul poeziei tinere*, în România literară, nr. 17, 1987.

¹² Cătrinel Popa, *op. cit.*, p. 244.

¹³ Ruxandra Nechifor, *Valorizări ale sacrului în romanul Orbitor de Mircea Cărtărescu*, în „Text și discurs religios”, n. 2/2010, p. 450.

concentrează interesul pe ramă, discurs și interdiscurs, care permit atât focalizarea diferitelor semne, libere de ierarhie, cât și construcția și deconstrucția”¹⁴.

În *Postmodernismul românesc*, Mircea Cărtărescu afirmă: „Dacă omul modernist era prin excelență *tragic*, strivit, ca personajele existențialiste, de confruntarea cu neantul, vehiculând o mistică a suferinței și o paranoia intelectualistă centrată pe omniprezența (sau omniabsența) *sensului*, postmodernul, în schimb, pare să-și fi găsit cel mai confortabil adăpost chiar în inima neantului. Eliberat de obsesia semnificațiilor și de tortura căutării adevărilor absolute, el pornește de la acceptarea lumii *ca poveste*, ca realitate *slabă*, desfondată, pe care un *eu* la fel de iluzoriu o poate explora în toate direcțiile, cu voluptate senzorială, ca pe o epidermă nesfârșită. Atitudinea umană fundamentală față de lume devine astfel una *estetică*, hedonistă. Această estetizare generală a lumii, substituind mai vechea atitudine metafizică, este însoțită de o legitimare la rândul ei *slabă*, contextuală și consensuală, în care ideea de *fință* devine, ca pentru Wittgenstein, inoperantă: dacă există cumva, despre ea trebuie, în orice caz, să se tacă. Acest fapt are consecințe vaste în privința abordării estetice a fenomenului artistic”¹⁵. Această estetizare a lumii poate să transpară din textele reținute în inconștientul colectiv, dar și individual, în care totul a fost spus, sau dintr-o trăire sub semnul unei *existențe*, care configurează un sens sub semnul cuvântului rostit. Riscul este ca existența textualiza(n)tă să coincidă cu o disoluție a autenticului.

e sâmbătă seara. stau în camera mea și citesc. veioza emailată lipsește, e plecată la discotecă.

lampa de pe plafon are-ntâlnire cu studentul ei, am învoit-o. s-a fâțâit toată seara în fața oglinzii.

stau și citesc pe întuneric. dar cartea broșată

trebuie să fie mai mult acuma în părcașorul din fața operei

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, București, Ed. Humanitas, 1999, p. 65.

*pupându-se cu vreun dicționar.
e sâmbătă seara. citesc. levitez la jumătate de metru
de parchet, căci divanul plecase la film. e sâmbătă seara
și fiecare șipcă din parchet se-ntâlnește
pe bulevard, cu prietenul ei.
dulapul, sprayul și tabloul – toți cărați,
toți dichisiți, târâți într-un trandafir senzual
cu petale de neoane, vitrine, hăcuiți, gâlgâind,
pomându-și rotițele, furnirele, țevile, tablele și vopseaua
la braseria athenee palace sau la bulandra.
e sâmbătă seara și mă sufoc, căci fiecare înghițitură de aer
și-a pus taiorul și inelele, s-a roit. aș mânca
un atom de oxigen ca pe o pară.*

(*uriașa*)

Într-un interviu acordat lui Mircea Mihăieș, Cărtărescu afirmă: „Fără să am nebunia de a le considera postmoderne – asta în nici un caz! – am găsit ceva din această melancolie a conștiinței faptului că totul e iluzoriu (pentru mine, asta definește posmodernismul, mai ales distrugerea încrederii în realitate!) în operele pre-moderne”¹⁶. Dar această lipsă de încredere este și ea iluzorie, pentru că ceea ce dorește este să demoleze viziuni încremenite și să arate noi piste de urmat.

În celebrul său manifest *Cuvinte împotriva mașinii de scris*, mărturisește: „Dacă vrea să redevină o plăcere și o generatoare de plăcere, să redobândească un mesaj omenesc, să aibă acces la acea căldură a vocii și pielii în lipsa căreia poezia rămâne un joc cu mărgelile de sticlă (lucru care mie, cel puțin, mi se pare de neacceptat), poezia va trebui să iasă din modernism. Postmodernismul nu este, deci, pentru mine, un concept, ci o necesitate reală”, ce poate însănătoși socialul și umanul având o perspectivă integratoare: „O nouă epocă a provocat (fiind provocată la rândul ei) de o nouă

¹⁶ *Despre fluturi, fantasme și furnici*, interviu în “*Orizont*”, nr. 1 (1404), ianuarie 1999.

cultură. Este ea bună sau rea? Mai curând am putea spune că este „dincolo de bine și de rău”¹⁷, cum se și cuvine unui produs al gândirii nietzscheene. Este o apocalipsă, dar una „veselă”, este o depeizare, dar și o „chance”. Ihab Hassan este și de data aceasta cel care descrie cel mai bine strângerea de inimă, dar și sentimentul de ușurare și de libertate cu care omul intră în această uimitoare combinație de „slaughterhouse” (Vonnegut) și „funhouse”¹⁸. Între „bine” și „rău” trebuie creată o posibilitate de comunicare ce nu poate fi obținută decât prin revenirea la o viziune deschisă și tolerantă, în care plăcerea să nu mai fie amendată ca o lipsă de virtute, ci integrată în sistemul valoric ce se cere imperios redimensionat. Trebuie, de asemenea, remarcată implicarea personală, afectivă, în ideile exprimate, „depășirea conceptualului printr-o deschidere în care toate nivelurile eului sunt angajate”¹⁹:

*Amintirile și trăirile noastre au unitate numai din punctul din care privim, din cuvântul cel mai enigmatic din lume, eu. [...] Haosul capătă sens doar pentru că sunt aici și nu cu un ångstrom mai la stånga, pentru că spre mine se-ngusteazå perspectivele, pentru că sunt pupila, pentru că sunt eu, pentru că sunt Mircea*²⁰.

Bibliografie

- Catrinel Popa, *Labirintul de oglinzi*, Iași, Ed. Polirom, 2007.
Ilinca Ilian, *Postmodernism și eu creator: Orbitor de Mircea Cårtărescu*, în *Analele Universității de Vest din Timișoara, Seria Științe Filologice*, 2003.
Mircea Cårtărescu, *Realismul poeziei tinere*, în *România literară*, nr. 17, 1987
Mircea Cårtărescu, *Jurnal*, București, Ed. Humanitas, 2007.
Mircea Cårtărescu, *Orbitor. Aripa dreaptă*, București, Ed. Humanitas, 2007.
Mircea Cårtărescu, *Orbitor – Aripa stângă*, București, Ed. Humanitas, 1996.

¹⁷ „Caiete critice”, nr. cit., p. 132

¹⁸ Mircea Cårtărescu, *Postmodernismul românesc*, ed. cit., p. 106.

¹⁹ Ilinca Ilian, *Postmodernism și eu creator: Orbitor de Mircea Cårtărescu*, *Analele Universității de Vest din Timișoara, Seria Științe Filologice*, 2003, p. 59.

²⁰ Mircea Cårtărescu, *Orbitor – Aripa stângă*, București, Ed. Humanitas, 1996, p. 39.

Ruxandra Nechifor, *Valorizări ale sacralului în romanul Orbitor de Mircea Cărtărescu*, în *Text și discurs religios*, n. 2/2010.

Simona Constantinovici, în vol. *Postmodernismul. Creație și interpretare*, Coord. Emilia Parpală, Carmen Popescu, Craiova, Ed. Universitaria, 2011.

MIRCEA CARTARESCU ET L'EXISTENCE À TRAVERS LE TEXTE
(Résumé)

Cet article vise à souligner la valeur ontologique de l'écriture, en analysant la relation subtile entre l'existence et le texte, c'est-à-dire la « textistence », chez Mircea Cărtărescu.